

**DIARI
D'UN ABRIL INVISIBLE**
Odisseas Elitis

Traducció de Pau Sabaté

XXI Premi «Jordi Domènech de Traducció de Poesia»

TAULA

11	<i>Odisseas Elitis. Vida i obra</i>
22	Τετάρτη, 1
23	<i>Dimecres, 1</i>
24	Τετάρτη, 1 Β
25	<i>Dimecres, 1 Β</i>
26	Πέμπτη, 2
27	<i>Dijous, 2</i>
28	Πέμπτη, 2 Β
29	<i>Dijous, 2 Β</i>
30	Πέμπτη, 2 Γ
31	<i>Dijous, 2 c</i>
32	Παρασκευή, 3
33	<i>Divendres, 3</i>
34	Σάββατο, 4
35	<i>Dissabte, 4</i>
36	Κυριακή, 5
37	<i>Diumenge, 5</i>
38	Κυριακή, 5 Β
39	<i>Diumenge, 5 Β</i>

40	Τρίτη, 7
41	<i>Dimarts, 7</i>
42	Τρίτη, 7 Β
43	<i>Dimarts, 7 B</i>
44	Τετάρτη, 8
45	<i>Dimecres, 8</i>
46	Τετάρτη, 8 Β
47	<i>Dimecres, 8 B</i>
48	Τετάρτη, 8 Γ
49	<i>Dimecres, 8 c</i>
50	Πέμπτη, 9
51	<i>Dijous, 9</i>
52	Παρασκευή, 10
53	<i>Divendres, 10</i>
54	Παρασκευή, 10 Β
55	<i>Divendres, 10 B</i>
56	Παρασκευή, 10 Γ
57	<i>Divendres, 10 c</i>
58	Σάββατο, 11
59	<i>Dissabte, 11</i>
60	Σάββατο, 11 Β
61	<i>Dissabte, 11 b B</i>

62	Κυριακή, 12
63	<i>Dimenge, 12</i>
64	Τετάρτη, 15
65	<i>Dimecres, 15</i>
66	Τετάρτη, 15 Β
67	<i>Dimecres, 15 B</i>
68	Τετάρτη, 15 Γ
69	<i>Dimecres, 15 c</i>
70	Πέμπτη, 16
71	<i>Dijous, 16</i>
72	Σάββατο, 18
73	<i>Dissabte, 18</i>
74	Σάββατο, 18 Β
75	<i>Dissabte, 18 B</i>
76	Σάββατο, 18 Γ
77	<i>Dissabte, 18 c</i>
78	Κυριακή, 19
79	<i>Dimenge, 19</i>
80	Κυριακή, 19 Β
81	<i>Dimenge, 19 B</i>
82	Κυριακή, 19 Γ
83	<i>Dimenge, 19 c</i>

- 84 Μ. Δευτέρα, 20
85 *Dilluns S., 20*
- 86 Μ. Τρίτη, 21
87 *Dimarts S., 21*
- 88 Μ. Τετάρτη, 22
89 *Dimecres S., 22*
- 90 Μ. Πέμπτη, 23
91 *Dijous S., 23*
- 92 Μ. Πέμπτη, 23 Β
93 *Dijous S., 23 Β*
- 94 Μ. Παρασκευή, 24
95 *Divendres S., 24*
- 96 Μ. Παρασκευή, 24 Β
97 *Divendres S., 24 Β*
- 98 Μ. Σάββατο, 25
99 *Dissabte de g., 25*
- 100 Μ. Σάββατο, 25 Β
101 *Dissabte de g., 25 Β*
- 102 Κυριακή (Πάσχα), 26
103 *Diumenge (Pasqua), 26*
- 104 Κυριακή (Πάσχα), 26 Β
105 *Diumenge (Pasqua), 26 Β*

- 106 Τετάρτη, 29
107 *Dimecres, 29*
- 108 Παρασκευή, 1 Μ
109 *Dicendres, 1 μ*
- 110 Σάββατο, 2 Μ
111 *Dissabte, 2 μ*
- 112 Κυριακή, 3 Μ
113 *Diumenge, 3 μ*
- 114 Δευτέρα, 4 Μ
115 *Dilluns, 4 μ*
- 116 Δευτέρα. 4 Μ Β
117 *Dilluns, 4 μ Β*
- 118 Πέμπτη 7 Μ
119 *Dijous, 7*

ODISSEAS ELITIS. VIDA I OBRA

Odisseas Alepudelis, més conegut pel nom de ploma Odisseas Elitis, va néixer a Iràklio, la capital de Creta, el 2 de novembre de 1911. Era el sisè i últim fill de Panagiotis Alepudelis i Maria Vranà, tots dos originaris de l'illa de Lesbos. El seu pare era industrial i es dedicava a la fabricació de sabó a partir de la sansa. El 1914 va traslladar la fàbrica al Pireu i la família sencera va instal·lar-se a Atenes, on Odisseas va cursar els estudis. L'any 1927 va descobrir Kavafis, poeta que sempre va apreciar, i el 1929, Éluard, que li va obrir les portes del surrealisme (i de qui, amb tota probabilitat, va prendre el nom de ploma).

El 1930 es va matricular a la Facultat de Dret de la Universitat d'Atenes. Durant aquella dècada participa activament a la renovació que experimenta la vida intel·lectual del seu país. Coneix els poetes Andreas Embirikos (l'introductor i màxim exponent del surrealisme a Grècia) i Iorgos Sarandaris, que l'ànima a donar a conèixer els seus poemes i l'introdueix al cercle de la revista *Lletres Noves*, l'òrgan de l'anomenada generació dels trenta. En aquest cercle coneix personalment Iorgos Seferis i publica els primers poemes el novembre de 1935, ja amb el pseudònim Odisseas Elitis. L'obra publicada en aquesta i en altres revistes els anys següents es reuneix al seu primer llibre, *Orientacions*, que s'edita el 1939.

El 1940 el poeta és cridat a files i fa la campanya d'Albània. Afectat de tifus intestinal, és evacuat a Atenes, on arriba en plena ofensiva alemanya. Passa tot el període de l'Ocupació en aquesta ciutat, on fa circular, el 1943, *Sol primer*, un llibre ple de llum i vitalisme, i, després de l'alliberament, el 1945, el *Càntic heroic i fúnebre pel sotstinent perdut a Albània*, que recull, en un to més greu, les experiències del front. Aquell mateix any tradueix uns quants poemes de Lorca.

En aquest punt comença un llarg silenci poètic que no es trencarà fins a finals de la dècada següent. Ara bé, malgrat que no publiqui obra pròpia, Elitis és molt actiu durant aquesta quinzena d'anys. El 1948, en plena Guerra Civil Grega, viatja a París i hi resideix fins al 1951. Allà, el poeta, que sempre havia tingut un viu interès en la pintura i s'havia dedicat esporàdicament al *collage*, entra en contacte amb Picasso, Matisse, Miró, Giacometti i Chagall, entre d'altres. També es relaciona amb el seu admirat Éluard i amb Reverdy, Breton i Camus. En tornar al seu país, es dedica a la traducció per a teatres grecs d'obres com l'*Ondina* de Giraudoux i el *Cercle de guix* de Brecht, que introdueix el teatre d'aquest autor a Grècia. També és durant aquesta època que la seva obra comença a circular àmpliament fora del seu país, en traduccions al francès, l'anglès i l'italià.

El 1959, finalment, publica l'*Àxion estí*, una composició enormement ambiciosa, estructurada en forma de litúrgia o d'oratori, que constitueix, a parer de molts, el cim de la seva producció poètica. L'any següent, el 1960, aquest llibre li valdrà el Premi Nacional de Poesia. Paral·lelament, publicà una altra obra, considerablement més breu, els *Sis i un remordiments per al cel*.

La fita de l'*Àxion estí* va comportar la consagració d'Elitis, tant a Grècia com a l'estranger. Els anys següents va viatjar, invitat, a diversos països, entre els quals els Estats Units i la Unió Soviètica, així com Itàlia i Bulgària. Malgrat els viatges, va trobar temps de suggerir a Mikis Theodorakis la musicació de l'*Àxion estí* i de col·laborar amb el compositor fins a l'estrena de l'obra, el 1964. Amb el cop d'estat del 1967 i la instauració de la dictadura militar, es retira de la vida pública i refusa el nomenament a l'Acadèmia d'Atenes. Entre 1969 i 1971 viu a França (amb una visita de quatre mesos a Xipre) i després torna a Grècia, on el 1972 rebutja el Gran Premi de Literatura instaurat pel règim. Amb la caiguda de la dictadura, el 1974, és nomenat membre de la junta directiva de la Radiotelevisió Grega, així com de la del Teatre Nacional (posicions que ja havia ocupat ocasionalment abans del cop d'estat). El 1977, això no obstant, torna a refusar el nomenament a l'Acadèmia.

La dècada dels setanta va ser especialment productiva. Durant aquest període van veure la llum els poemaris *El Sol sobirà*, *L'arbre de llum i la catorzena bellesa*, *El monograma*, *Les erres de l'amor* i *Els poemes consanguinis*, així com la insòlita *Maria Nefeli* (o *Maria Núvol*), que se sol considerar un altre dels cims de la seva producció. En aquests mateixos anys publica assajos com *El pintor Theófilos*, *La màgia de Papadiamandis* o els *Papers oberts*, així com el volum *Reescriptura*, que reuneix traduccions seves de poemes o passatges d'Éluard, Lorca, Maiakovski, Jouve, Lautréamont i Rimbaud. El 1979 li és atorgat el Premi Nobel de Literatura. Ell i Seferis són els dos únics escriptors grecs que l'han rebut.

Als anys vuitanta va continuar publicant poesia, assaig i traduccions, al mateix temps que li arribaven reconeixements i distincions de tot el món i la seva obra es traduïa a un nombre creixent de llengües. Destaquen, entre l'obra d'aquesta època, el present *Diari d'un abril invisible* (publicat el 1984) i *El petit mariner*. Durant aquesta mateixa dècada publica tres traduccions (o versions poètiques) notables del grec antic: els fragments de Safó ajuntats en forma de poema riu (obra que veu la llum el mateix 1984), l'Apocalipsi de Joan i els epigrames de Crinàgoras (poeta de Lesbos actiu a la cort d'August). L'activitat creativa d'Elitis continua durant la dècada següent, amb les *Ele-*

gies d'Oxópetra i *A l'oest de la tristesa*, així com els volums d'assaig *Carrer privat* i *El jardí dels autoenganys*, entre d'altres. Treballa en una nova obra, *De prop*, però mor abans d'acabar-la, el 18 de març de 1996. Va ser publicada pòstumament el 1998.

La poesia d'Elitis i el *Diari d'un abril invisible*

El llibre que el lector té entre mans pertany a l'última etapa de la vida del poeta, que es caracteritza, més i tot que les anteriors, per una extrema varietat de formes i registres. Elitis no fa mai dos llibres iguals i el present recull és inusual, a part de la forma mateixa de diari, per la recuperació de la prosa poètica, gènere que l'autor havia treballat sobretot a la joventut, entre l'escriptura automàtica d'algunes parts de les *Orientacions* i les parts diguem-ne narratives de *Àxion estí*. Excepcionalitat a banda, però, en altres aspectes podríem dir que aquest llibre, rampejat i erràtic com és, condensa la manera de fer poesia de l'autor.

En què consisteix aquesta manera, a part del cultiu del rampejat i el vagareig, és difícil d'explicar. Potser s'entén més bé si la comparem amb les maneres dels altres tres grans poetes del segle XX grec, dos dels quals, Seferis i Ritsos,

eren contemporanis d'Elitis i el tercer, Kavafis, era conegut i apreciat pel nostre autor. El primer resultat de la comparació, per superficial que sigui, és que Elitis és sens dubte el més difícil. Difícil no en el sentit habitual de «poesia difícil», que implica exigència intel·lectual (aquest honor, dels quatre, el té Seferis), sinó que la dificultat d'Elitis rau més aviat en el seu ús libèrrim de l'associació d'idees i sensacions i en la manipulació sempre inventiva i sovint vertiginosa que fa del llenguatge. Elitis no és un poeta conceptual, com ho és Seferis; ni visual, com Ritsos, amb aquelles imatges poderoses i magnètiques que tant abunden als seus versos; ni moral, en el sentit més ampli del terme, com Kavafis; Elitis és sensorial. Sensorial d'una sensació que sovint no es correspon ben bé a cap dels cinc sentits, que és mig al·lucinada, mig extàtica, però no exempta d'ironia: no és, en cap cas, una poesia innocent.

El *Diari d'un abril invisible* transita per la vida quotidiana del poeta amarant-la d'aquesta sensorialitat exultant, però també desprèn un to reflexiu que li és menys habitual. És una vida que ja enfila l'últim tram: Elitis ha entrat a la setantena i, encara que va viure dotze anys més després de publicar aquest llibre, per tot arreu hi plana una sensació de preparació per a la mort. Aquesta preparació és feta en bona part, com tota la poesia d'Elitis, de fascinació per la vida i per l'esclat primaveral de la natura,

però també de retorn a la infantesa, al ventre i a la matriu. S'hi suma, els dies de Pasqua, la història de mort i resurrecció que canten els himnes ortodoxos, que d'altra banda interessaven profundament Elitis, especialment en aquesta època: el 1986 va publicar un assaig, escrit onze anys abans, dedicat a l'himnògraf bizantí Romà el Melode. El poeta també condensa, en les pàgines esparses del *Diari*, consideracions sobre la història, sobre la llengua i sobre l'escriptura mateixa. L'ús que fa Elitis de la llengua grega, de fet, explota al màxim l'ambigüitat inherent a la marca-da polisèmia que la caracteritza: sense anar més lluny, el títol d'aquest llibre tant pot parlar d'un abril «invisible» com d'un abril «ocult» (*athéatos* vol dir totes dues coses: tant es fa servir per al do màgic de la invisibilitat com per a la cara oculta de la lluna). El nostre poeta també és un mestre consumat en l'art combinatòria d'ajuntar paraules inesperades i en la d'inventar-ne de noves, cosa que exigeix, per part del traductor, una labor interpretativa més exigent que l'acostumada. En aquest sentit, no em puc estar de citar dues frases de la darrera entrada del diari, del dia 7 de maig, que em sembla que condensen d'una manera especialment lúcida (i molt més brillant que la prosa seca d'aquest pròleg) les dificultats i les virtuts del tarannà poètic d'Elitis:

*He acabat tenint milers d'anys i a hores d'ara faig servir
l'escriptura minoica amb tanta comoditat que la gent no sap què
pensar i creu en el miracle.*

La sort és que no aconseguix llegir-me.

PAU SABATÉ

Tarragona, 4 de juny de 2025

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΕΝΟΣ ΑΘΕΑΤΟΥ ΑΠΡΙΛΙΟΥ
DIARI D'UN ABRIL INVISIBLE

Nota: Aquesta còpia reproduïx fidelment el text i la disposició de l'original segons l'edició *Όδυσσέας Έλύτης, Ημερολόγιο ένός άθέατου Απριλίου*, Atenes, "Υψιλον 1984.

*Ἔλα τώρα χέρι μου δεξί
κεῖνο ποῦ σέ πονεῖ δαιμονικά ζωγράφισέ το
ἀλλ' ἀπὸ πάνω βάλ' του*

*Τὸ ἀσήμωμα τῆς Παναγίας
πῶχουν τὴ νύχτα οἱ ἐρημιᾶς μὲς στὰ νερὰ
τοῦ βάλτου*

*Vinga va mà dreta meca
el que et fa mal dibuixa-ho endimoniadament,
però posa-hi a dalt*

*La medalla de la marededeu
que tenen els ermots, de nit, a les aigües
de la marjal*

ΤΕΤΑΡΤΗ, 1

Όλοένα τ' ἄλογα μασοῦν λευκὰ σεντόνια κι ὀλοένα
εἰσχωροῦν θριαμβευτικὰ μέσα στην Ἀπειλή.

Δρῦς, ὄξιές, βαλανιδιές, ἀκούω νὰ σέρνονται στὴ σκεπὴ
τῆς παλιᾶς καρότσας ὅπου ρίχθηκα ὅπως ὅπως νὰ φύγω.
Ξαναπαίζοντας ἓνα ἔργο ποὺ γυρίστηκε κάποτε στὰ
κρυφὰ καὶ πάλιωσε χωρὶς νὰ τὸ ἔχει δεῖ κανένας.

Γρήγορα. Προτοῦ ξεθωριάσουν οἱ εἰκόνες. Ἡ
σταματήσουνε ἄξαφνα —κι ἡ ταινία ἢ φθαρμένη κοπεῖ.

DIMECRES, 1

Els cavalls no paren de mastegar llençols blancs i no paren d'endinsar-se triomfalment a l'Amenaça.

Roures, faigs, alzines, sento que s'arrosseguen per la coberta de la vella camioneta on m'he tirat com he pogut per escapar-me. Tornant a projectar una pel·lícula que es va rodar fa temps d'amagat i s'ha fet vella sense que l'hagi vist ningú.

De pressa. Abans que les imatges es descoloreixin. O s'aturin de cop —i es talli la cinta gastada.